

Urban Carlén
OLC-projektet
IT-universitetet
Box 8718
402 75 Göteborg
Tel: +46 31 7724897
E-post: urban.carlen@ituniv.se

Online Learning Communities

Avhandlingsplan för Urban Carlén

Hur skapar människor kunskap i Online Learning Communities?

Lägesbeskrivning av avhandlingsarbetet

Anställningar och arbetsbefattning

Biträdande Forskare, OLC-projektet, IT-universitetet, Göteborg.
Seminarienkoordinator för OLC-projektet.
Gästlärare på det datapedagogiska programmet, Högskolan i Skövde.

Forskningsenhet

Avhandlingsplanen avser forskning kring människors sätt att skapa kunskap i olika typer av Online Learning Communities (OLC) med stöd av informations- och kommunikationsteknik (IKT). Med gemenskap avses en grupp människor som delar ett gemensamt intresse genom att utbyta kunskaper och erfarenheter. Människor använder olika tekniska redskap, vilka innehar både informativa och kommunikativa funktioner. Gemenskaper uppstår genom språket mellan människor och med de redskap som människor använder för att överbrygga tid och plats.

Nyckelord

Människor, Internet, online, lärande (learning), gemenskaper (communities), samhälle, kommunikation, interaktion, mobila artefakter, samarbete, dator teknik och kunskap.

Perspektiv

Med utgångspunkten i det sociokulturella perspektivet på lärande vill jag undersöka hur kunskap skapas inom OLC.

Metoder

Tänkbara metoder i kommande arbete: Djupintervjuer, enkäter, etnografiska studier, litteraturstudier, sökningar på Internet, seminarier.

Nätverk

Ove Jobring, Ekon. Dr, Forskningsledare och handledare för OLC-projektet, IT-universitetet
Martin Qvistgård, applikationsutvecklare, OLC-projektet, IT-universitetet.
Bo Andersson, projektledare, Skolverket, resursperson i OLC-projektet.
Dick Aurell, Rektorsutbildningen vid Göteborgs universitet, resursperson i OLC-projektet.
Roger Säljö, Professor, Göteborgs universitet.
Kollegiet för magisterprogrammet ”IKT och Lärande”, IT-universitetet.
Ulf Mellström, Dr., Högskolan i Skövde
Övriga resurspersoner vid den beteendevetenskapliga institutionen, Högskolan i Skövde

Kurser

Planerade doktorandkurser under våren 2002

- Svensk utbildningshistoria i ett internationellt perspektiv, 5p, jan-april / Henrik Román, Ulf P. Lundgren.
- Perspektiv på lärande, 5p, april-juni / Shirley Booth, Roger Säljö.
- Culture, cognition & artefacts, 5p, april-sept / Jonas Ivarsson, Roger Säljö.

Innehållsförteckning

<u>LÄGESBESKRIVNING AV AVHANDLINGSARBETET</u>	2
ANSTÄLLNINGAR OCH ARBETSBEFATTNING	2
FORSKNINGSENHET	2
NYCKELORD	2
PERSPEKTIV	2
METODER	2
NÄTVERK	2
KURSER	2
<u>1 BAKGRUND</u>	4
1.1 VAD ÄR ONLINE LEARNING COMMUNITIES?	5
1.1.1 DISKUSSION KRING BEGREPPEN COMMUNITY, ARTEFAKTER, IKT OCH ONLINE	5
1.2 AVGRÄNSNING AV FORSKNINGSMOMÅDET OLC	8
1.2.1 DEN GEMENSAMMA MÖTESPLATSEN	8
1.2.4 ATT SKAPA KUNSKAP UR ETT SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV	11
1.2.3 COMPUTER-SUPPORTED-COLLABORATIVE-LEARNING (CSCL)	13
1.2.4 BESKRIVNING AV OLC	14
<u>2 SYFTE</u>	16
<u>3 DISKUSSION KRING FORSKNING PÅ INTERNET</u>	16
<u>4 ARBETSBESKRIVNING - AVHANDLINGSARBETE</u>	17
4.1 ARBETET SKER I TVÅ ETAPPER	17
4.1.1 ETAPP 1	18
4.1.2 ETAPP 2	24
4.2 SEMINARIEAKTIVITETER	26
<u>5 TIDSPLAN FÖR AVHANDLINGSARBETET - OLC</u>	28
<u>REFERENSLITTERATUR</u>	29

1 Bakgrund

Avhandlingsplan är ett dokument som beskriver forskarens kommande arbete. I planen ingår en övergripande beskrivning samt en planering över innehållet i, och betydelsen av forskningen, samt hur arbetet kommer att genomföras. I föreliggande avhandlingsplan presenteras en övergripande problemställning, beskrivning av forskningsområdet Online Learning Communities och tillhörande begrepp, samt ett förslag till planering av min forskning under de närmsta fyra åren. Vetskapen om att arbetsprocessen kan komma att förändras av olika anledningar, under en längre period, medför att avhandlingsplanen bör ses som ett avstamp i arbetet och ett tänkbart schema. Planeringen kommer onekligen att preciseras ytterligare. Avhandlingsplanen kompletteras med en specifik forskningsdesign och redogör för varje kommande delstudie. Arbetet är av beteendevetenskaplig karaktär och utgångspunkten består av att undersöka och beskriva hur människor lär inom en gemenskap med stöd av informations- och kommunikationsteknik (IKT).

I kapitlet *Bakgrund* kommer forskningsområdet Online Learning Communities (OLC) att introduceras. Avsikten är att avgränsa forskningsområdet genom att beskriva fenomenets problematik och kringliggande begrepp. Tid- och rumsaspekter för människors användande av IKT tillägnas ett avsnitt, likaså gemenskapens mötesplats. Med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet kommer forskningen att genomföras, och en kort presentation redogör för perspektivets grundläggande synsätt på lärande. Vidare behandlas Computer-Supported-Collaborative-Learning (CSCL) vilket är en aspekt kring hur människor lär tillsammans med olika artefakter. Ett försök att beskriva begreppet OLC, som ett utgångsläge för avhandlingsarbetet, kommer att avsluta kapitlet.

Människor har i alla tider ingått i olika gruppkonstellationer. Begreppet *community* översätts till gemenskap på svenska, och avser en grupp människor vilka utbyter tankar och idéer, kring ett gemensamt intresse. I början av 1900-talet redogjorde pedagogen och filosofen John Dewey för sina tankar om demokrati och utbildning, och myntade begreppet *Learning community*. Dewey (1916/1997) menade att den sociala miljön består av samtliga medlemmars handlingar och den enskildes aktiviteter. När individen vänjer sig vid metoder och innehåll, kan hon fullfölja sin del av det gemensamma lärandet, vilket senare leder till en specifik färdighet. Alexander Meiklejohn ansåg i slutet av 1920-talet, att en Learning

Community kunde användas som en sammanfattande gemenskap för studentens liv i och utanför klassrummet. I helhetsperspektivet ingick även studentens samröre med fakulteten vid de högre institutionella studierna, vilken samtliga inblandade parter verkade för en bra utbildning (Love & Tokuno, 1999). Det är först på senare år som tankarna kring Learning Communities har uppmärksammats (Lenning & Ebbers, 1999. Shapiro & Levine, 1999).

1.1 Vad är Online Learning Communities?

Genom utbredning av Internet, webben samt utvecklingen av mobila artefakter har flera grupper utvecklats till gemenskaper, oavsett de geografiska avstånden. Med Online Learning Communities avses en grupp med gemensamma intressen som lär med stöd av informations- och kommunikationsteknik (IKT). Tonvikten i OLC ligger på utbytet och interaktionen mellan deltagarna, snarare än på förmedlandet av information (Jobring, 2001).

1.1.1 Diskussion kring begreppen Community, artefakter, IKT och online

När vi i vardagen använder ord, i såväl tal som skrift, refererar vi vanligen implicit till en mer eller mindre vedertagen förståelse av olika begrepp. Allmänna begrepp, som exempelvis gemenskap, har sålunda en innebörd, en betydelse, i det vardagliga sammanhanget. Så gäller även begreppet *communities*. I kommande avsnitt behandlas ett flertal begrepp som är av betydelse för min förståelse av vad OLC kan innebära, och vad som är utmärkande hos det empiriska fenomenet. *Community*, *artefakter*, *informations- och kommunikationsteknik* (IKT) och *online* är några av de begrepp inom området för OLC som tydliggörs i dokumentet.

Communities

Undersöker man översiktligt användningen av ordet *community* så refererar det i allmänhet till en verksamhet som erbjuder lateralt samarbete mellan deltagarna. Medlemmarna i gemenskapen samverkar eller samarbetar med varandra, i de allra flesta fallen genom att utbyta information och svara på frågeställningar. Ett sådant exempel är företagets webbplatser med produktinformation, vilka även kan innehålla en länk till vad man kallar forum. I ett forum kan företagets kunder utbyta erfarenheter med varandra eller ställa frågor till företagets representanter. För behörighet krävs någon form av registrering, vilket ger medlemmen ett lösenord och tillgång till både information och möjlighet att kommunicera inom gemenskapen. En sådan *community* kan på svenska kallas för intressegrupp. I den allmänna förståelsen av gemenskaperna på Internet ger intrycket av att begreppet hänvisar till

vad man *gör*, alltså den aktivitet som genomförs i gemenskapen (Jobring, 2001). Dock är inte intrycket, vilket må vidareutvecklas i forskningen inom OLC-projektet, lika enhetligt när det gäller OLC inom undervisningen. I de allmänt betecknade OLC, som OLC-projektets medlemmar översiktligt studerat (Carlén, 2001. Jobring, 1999), kan det förekomma traditionella lärarledda kurser, som i det närmaste helt saknar kollaborativt eller lateralt utbyte mellan deltagarna. Snarare tycks här begreppet *community* användas med innebörden ”definierad grupp”, eller ”skolklass”, med andra ord när man tillhör en viss grupp är man även definierad som medlem i gemenskapen. *Tillhörighet* är centralt och vad man sedan gör, synes sakna betydelse för användningen av ordet. Sålunda tycks användningen av begreppet Online Learning Communities i utbildningssammanhang snarare referera till substantivet, namnet på en grupp, snarare än den aktivitet som försiggår (Jobring, 2001).

Att särskilja OLC från det allmänna området av gemenskaper är sålunda, med hänvisning till den disparata användning som förekommer, en väsentlig uppgift för avhandlingsarbetets många frågeställningar. Online Learning Communities är ett nytt forskningsområde, samtidigt som det innehåller delar och företeelser som är väl kända inom tidigare forskning för lärande och kompetensutveckling. Nydaning i kombination med tidigare företeelser gör att ämnet blir komplicerat att definiera och avgränsa.

Artefakt

Med artefakt avses de redskap som människor använder för sina fysiska, språkliga och intellektuella aktiviteter. Informations- och kommunikationsteknik (IKT) ringar in de artefakter som används inom OLC. Begreppet IKT behandlas nedan, och inräknar de artefakter som används av människor för deras behov av informera och kommunicera med varandra. En artefakt behöver inte nödvändigtvis vara av karaktären IKT, utan kan ingå som en teknisk lösning för människors olika fysiska handlingar, såsom exempelvis slipmaskiner, symaskiner och bilar. Artefakter är de verktyg som har kulturell betydelse för en gemenskap. Begreppet artefakt kommer att utvecklas ytterligare inom ramen för detta arbete.

Informations- och kommunikationsteknik (IKT)

Med begreppet informations- och kommunikationsteknik (IKT) avses de artefakter som ger individen möjlighet att kommunicera med andra människor, men även att behandla information. Det är vanligt förekommande att begreppet IKT används i pedagogernas

begreppsvärld. Inom datavetenskapen, och i vardagligt tal, används informationsteknik (IT) som ett allmängiltigt begrepp för den datateknik som människor omger sig med. IT har däremot en benägenhet att enbart innefatta överföring av information till den enskilde individen eller mellan människor. Detta innebär inte nödvändigtvis kommunikation. Liedman (2001, s.5) betonar att ”information är inte kunskap utan enbart material för kunskap. Kunskaper måste vi tillägna oss själva”. Att lära tillsammans inom en gemenskap innebär både en språklig individuell och kollektiv verksamhet. Det uppstår därmed två skilda innebörder med begreppet IKT. Distinktionen består av både individens egna kognitiva processer, i form av att bearbeta information till kunskap, samt individens möjlighet att dela sina kunskaper och erfarenheter med andra människor genom språket som artefakt. Det blir således en mer koncis betydelse av begreppet artefakt, då IKT inbegriper både de informativa och kommunikativa aspekterna med artefakterna. Utgångspunkten för forskningen blir människornas samspel och användning av IKT. Människornas sätt att tillägna sig språkliga termer i deras skapande av kunskaper, blir med utgångspunkten kopplingen mellan människor och artefakter relevant ur ett samhällsperspektiv.

Online

Jag har valt att använda begreppet *online* för de gemenskaper som använder IKT. Flera av liknande gemenskaper använder termen *virtuell* eller dess engelska beteckning, *virtual*. För det första skapar begreppet *virtuell* en vansklig bild av vad som avses med att ingå gemenskap med andra människor över Internet. Diskussionen har pågått länge huruvida en gemenskap kan vara verklig i en virtuell värld. Begreppet *virtuell* har ansetts som något överkligt och konstlat, vilket är diskutabelt. Gemenskaper har utvecklats till att bli mer av mobil karaktär genom de mobiltelefoner och andra mobila artefakter¹. För det andra uppstår en mer precis betydelse av bruket av begreppet *online*, beroende av dess anknytning till individens förmåga att vara tillgänglig. Att vara online innebär således att individen är uppkopplad mot Internet, eller tillgänglig på annat vis, för gemenskapens olika aktiviteter. Motsvarigheten blir begreppet *offline*, vilket innebär att individen enbart är tillgänglig fysiskt, och blir därmed begränsad i tid och till en plats. Begreppet *virtual* kommer att finnas med bland sökorden i arbetet med typologin, beroende av att flertalet OLC kallar sin verksamhet för virtuell, utan att därmed tillföra värderingar till begreppet.

¹ Personal Digital Assistance (PDA) är enbart en typ av redskap som kan nämnas och beskrivs längre fram i dokumentet.

1.2 Avgränsning av forskningsområdet OLC

Fortsättningsvis kommer forskningsområdet för OLC att beskrivas. Aspekter såsom tid, plats och tillgänglighet gör att det empiriska fenomenet skiljer sig från ett lärande i en fysisk miljö. I föreliggande kapitel är intensionen att förklara utgångspunkten i de kommande studierna. Det sociokulturella perspektivet är en möjlig utgångspunkt att studera det empiriska fenomenet OLC. Med en redogörelse över aspekten Computer-Supported-Collaborative-Learning (CSCL) avgränsas forskningsområdet till socialt lärande med datorer och mobila artefakter som används inom olika typer av gemenskaper. Det sociokulturella perspektivet ser lärande som en kulturell företeelse i vilken språket är betydande för lärande. Genom att studera OLC utifrån ett sociokulturellt perspektiv är det viktigt att undersöka kommunikationen och interaktionen mellan människorna i en gemenskap.

1.2.1 Den gemensamma mötesplatsen

Människors möjlighet att kommunicera med hjälp av teknik skapar förutsättningar att lära oberoende av tid och rum. Rheingold beskriver virtuella gemenskaper: “*Virtual communities* are social aggregations that emerge from the Net when enough people carry on those public discussions long enough, with sufficient human feeling, to form webs of personal relationships in cyberspace” (p.5). Online Learning Communities (OLC) kan ses som ett komplement för människors lärande i en fysisk miljö (Carlén, 2001). Med de kommunikativa möjligheterna som Internet medför, formas nya arbetssätt mellan människor. Därför är det betydelsefullt att studera hur människor skapar kunskap inom olika typer av gemenskaper, där IKT stödjer deras lärande på distans.

Virtualisering innebär förflyttningen av existerande eller icke-existerande föremål eller aktiviteter från den fysiska miljön till den virtuella (Ågren, 1998). Med virtualiseringen och utvecklingen av mobila artefakter har nya strukturer för kommunikation och interaktion mellan människor utvecklats. Vad som är bör betonas är att en virtuell miljö är minst lika verklig som den fysiska platsen, men att den innehåller andra kriterier än vad som är brukligt och jämförbart med den fysiska relationen mellan människor (Carlén, 2001). Trots detta har meningsskiljaktigheter uppstått. Realister respektive nätverksidealister förespråkar två motpoler av synsätt, där den förra vill se ett stopp och en begränsning på den utveckling som Internet och ny teknik har tagit, varpå de senare ställer sig optimistiska inför framtidens teknikutveckling (Robins, 1998). Realister ser utvecklingen av virtualiseringen som ett hot

mot verkligheten, och vill hellre betona betydelsen av verkliga upplevelser och kritiserar simuleringsvärlden (Turkle, 1995/1998). Den övergripande kritiken riktas mot hur begreppet gemenskap används i relation till dess verkliga sammanhang. Detta beroende på avsaknaden av fundamentala faktorer, såsom kroppsspråk men även bristen på den förpliktelse som konstituerar en gemenskap. Samtidigt är det diskutabelt huruvida motståndet till virtuella gemenskaper uppkommer vid en jämförelse med en fysisk gemenskap. Det är två skilda diskurser som använder ett och samma begrepp, vilket medför att debattörerna inte förstår varandra. Att förutsättningarna är olika, råder det inga tvivel om. Det är betydelsefullt att forskningen beskriver denna problematik ytterligare.

Det förekommer att flertal metaforer för Internet. Många författare har försökt att definiera rummet som inte finns. Nörretranders (1998, s.7) skriver att Internet är "en mötesplats som inte finns någonstans och därför finns överallt". Gibson (1995) menar att cyberspace² är en hallucination. Cyberrummet är, enligt Robins (1998) ett "ingenstans-någonstans" och ett komplement till dagens verkliga samhälle. Internet kan ses som en "information highway". Dock anser Jones (1999, s.2) att Internet är numera en "information society". Castells (1998) ser virtualiseringen som en kultur, vilken består av en teckenbaserad kommunikation, som utgörs av tecken och symboler. Castells hävdar att verkligheten alltid har varit virtuell, men att den virtuella världen, som den vanligen framträder med hjälp av datorn, avser en helt ny interaktionsmiljö. Debatten kring Internet rör sig även kring huruvida Internet är en relevant och säker källa för människors interaktioner och kunskaper, när informationen är fri och okritisk granskad. Friheten utgörs av möjligheten att vem som helst som bemästrar kunskapen att tillföra information på Internet kan publicera den utan att den är kritisk granskad. Detta medför ett nytt behov av kompetens, i vilken individen måste själv avgöra och argumentera för dess giltighet. Sudweeks & Simoff (1999) belyser ett epistemologisk antagande vad beträffar socialt lärande över Internet. De menar att med forskning på Internet sker en distinktion mellan information och kunskap. De frågar sig om någon erfarenhet på Internet är en ny kunskap eller bara en överföring av existerande kunskaper - i en annan form? Angående forskning kring människors användning av Internet, menar Jones (1998), att det är relevant att förstå aktörerna – människorna – vad de gör på Internet, men att även förstå vad de tror sig göra med mediet (Jones, 1999, s.9).

² Internet har ett antal olika kulturer och teknikinriktningar.

Föräldraskap, djurintressen och trädgårdsskötsel är bara några exempel av allt som intressegrupper över Internet (Jobring, 2001). Människor använder Internet som en kommunikativ plattform. Bland medicinare uppskattas antalet e-postlistor till ca 9000. Portalen Biomednet <http://www.bmn.com> är en virtuell gemenskap för medicinsk och biologisk forskning och uppger att man idag har över en miljon registrerade medlemmar. För ungdomar, inte minst i Sverige finns idag ett antal communities och en av dem, www.lunarstorm.com, har en normal eftermiddag omkring 25.000 samtidigt uppkopplade användare. Online Learning Communities, med normativa syften som att stödja lärande och kompetensutveckling är även alltmer frekvent förekommande - så har tex den engelska rektorsgruppen organiserats inom en OLC kallad "Talking Heads". Sådana gemenskaper där det, explicit eller implicit, förekommer någon form av lärande eller kunskapsutveckling är intresset för det föreliggande forskningsområdet och de frågor som OLC för med sig.

En hemsida eller utbildningsplattform kan utgöra träffpunkt för en stor del av gemenskapens aktiviteter. Likaså kan kommunikation ske genom e-post eller meddelandesystem, nätbaserade kontaktnät, helpdesks, diskussionsforum, nätburna kurser, videokonferenser etc. När artefakterna är plattformsoberoende, kan medlemmarna arbeta när som helst och befinna sig var som helst, där de har tillgång till en dator med Internetuppkoppling. På så vis blir individen tillgänglig för gemenskapen och detta är vad som menas med att vara *online*. Människorna är därmed inte beroende av tiden på samma vis, eftersom den enskilde gruppedlemmen har tillgång till utbildningsplattformen tjugofyra timmar om dygnet. Möjligheterna för gemenskapen att arbeta med samma dokument samt diskutera dess innehåll blir därmed genomförbar. Flexibiliteten blir begränsad när individerna måste kommunicera vid en specifik tidpunkt exempelvis genom chatt och SMS (Short Message Service) eftersom denna sker i realtid. Med den synkrona kommunikationen sker en textbaserad diskussion mellan medlemmarna vilken sker i realtid. Tillgängligheten är obegränsad när människor bär med sig artefakter och samtidigt är online. Den asynkrona kommunikationen skapar ytterligare flexibilitet, eftersom individen kan själv avgöra när lärandet skall ske.

Det finns i dagsläget ett antal tekniska lösningar. Några av artefakterna innebär inte uppkoppling till Internet, utan är av mer mobil karaktär. Mötesplatsen blir således där som individen befinner sig för tillfället. Personal Digital Assistance (PDA) är ett verktyg som kan liknas vid en mobil elektronisk kalender eller filofax, i vilken användaren antecknar sådant som har en avgörande roll för dennes aktiviteter. I verktyget kan individen lagra sådan

information såsom schema, adresser och planera sina uppdrag. Med mobiltelefonin ökar möjligheten för individen att vara tillgänglig för gemenskapen. Människors kommunikation sker bland annat genom det skrivna ordet. Genom att skicka meddelanden till varandra med hjälp av datatekniken, Internet och mobila artefakter, uppstår möjligheten att kommunicera och interagera som en gemenskap. De olika artefakterna utvecklas mot att sammanföras till en enda, i vilken samtliga ovanstående funktioner kan komma att ingå. Säljö (2000) menar att utvecklingen av teknologin och de sociala aktiviteterna, i vilken information, kunskaper och färdigheter påverkar människan, kommer ständigt att ändras. I forskningsarbetet är det viktigt att även belysa den teknik som används för människors sätt att skapa kunskap inom gemenskapen.

1.2.4 Att skapa kunskap ur ett sociokulturellt perspektiv

Lärande handlar om människors verksamhet i vilken kunskap skapas (Liedman, 2001). Det existerar ett flertal olika teorier om hur lärande sker. Ur ett sociokulturellt perspektiv är lärande en ständigt pågående process hos människor. I föreliggande avsnitt beskrivs lärande ur ett sociokulturellt perspektiv. Det är från det perspektivet som jag har valt att studera Online Learning Communities. Vår förmåga att samla erfarenheter, för att använda kunskaperna i framtiden är ett utmärkande drag hos oss människor (Säljö, 2000). Att lära är en mänsklig verksamhet som vi människor företar oss för att förstå olika fenomen. Den allmänna uppfattningen om lärande är att sätten för hur vi lär påverkar människans beteende. Lave & Wenger (1991) hävdar att alla teorier om lärande baseras på fundamentala förutsättningar om relationen mellan människan och omvärlden. Detta innebär att förändringen består i vad som individen lär och hur lärandet sker. Problemet med hur vi lär är således ”en fråga hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och utföra praktiska projekt som är delar av vår kultur och omgivning”, menar Säljö (2000, s.21).

Att skapa kunskap handlar om mänskliga lärprocesser som människor företar sig antingen individuellt eller kollektivt. Individens möte med sin omvärld sker utifrån hennes egna erfarenheter och ur de sammanhang där olika typer av information finns tillgänglig. Informationen kan liknas vid ”ett material för kunskap”, något som redan är format, ”något som når oss i en färdig gestalt” (Liedman, 2001, s.62). ”Kunskapen är däremot en målmedveten verksamhet – ett slags skapande om man så vill” (s.63). I min forskning om OLC är det intressant att finna gemenskaper som har ett uttalat syfte att lära i de gemenskaper

som de ingår i. För att studera lärande ur ett sociokulturellt perspektiv bör tre samverkande företeelser tas i beaktande, menar Säljö (2000, s.23).

1. Hur sker utveckling och användning av intellektuella redskap? (räknesystem, formler).
2. Hur sker utveckling och användning av fysiska redskap? (artefakter såsom datorer och PDA).
3. Hur sker kommunikation och de sätt på vilket människor utvecklats för former för samarbete i olika kollektiva verksamheter? (Short Message Service/SMS)

Ett grunddrag inom det sociokulturella perspektivet är på det sätt människor lär, beroende av de kulturella omständigheterna. Gemenskapens förmåga att kommunicera med stöd av IKT medför att gemensamma värderingar och idéer är möjliga att formas inom OLC. Detta resulterar i att en kultur uppstår genom det språk som medlemmarna använder i sin kommunikation. Inom kulturen ingår artefakterna i ett intimt samspel med vår omvärld. All kommunikation är situerad och måste förstås som relativ till det verksamhetssystem som gemenskapen kan liknas vid (Säljö, 2000). Inom det sociokulturella perspektivet är *språk, mediering och meningsskap* centrala fundament. I mina studier kring hur kunskap skapas i OLC kan fenomenet studeras utifrån de tre fundamenten och utgöra en uppdelning i ett angreppssätt för att finna svar på frågan.

Människors begreppsvärld ger förutsättningar för att ta till sig och bevara kunskaper och information. Språket hjälper människor att lagra kunskaper, insikter och förståelse hos individ och kollektiv (Säljö, 2000). Människor är skapare av kulturella tecken som överförs mellan individer i sociala interaktioner. Interaktionerna kan liknas vid en mediering av ett kulturellt förråd (Vygotsky, 1978). Inom den psykologiska processen förmedlas tecken och symboler, vilken Vygotsky kallar *semiotisk mediering* (Bråten, 1998). Semiotik är läran om tecken och symboler. Med den textbaserade kommunikationen inom OLC skapas ett språk, bestående av tecken och symboler. Med varje individs kunskaper inom det aktuella området skapas en mediering, en sorts *förtolkning*, där individens tidigare kunskaper ges möjlighet att överföras till de övriga i gruppen. Detta kan ske oavsiktligt, menar Säljö (2000). Vårt tänkande präglas av vår egen kultur och de intellektuella och fysiska redskap som inkluderas i vår omgivning. Innebörden av mediering är viktig, och det är vad som urskiljer det sociokulturella perspektivet från övriga perspektiv. Vygotsky (1978) menade, att det som den lärande kan lära tillsammans med en mer kompetent kamrat, kan hon sedan själv utföra. I ”den närmaste

utvecklingszonen” tydliggjorde han sina idéer om hur vi som människor och sociala varelser lär. Utifrån våra tidigare erfarenheter skapar vi förhållningssätt och tillvägagångssätt för att lära nya saker, genom att observera, tolka, värdera och reflektera, men även genom att interagera och kommunicera. Vygotsky hävdar att det inte är problemlösningen i första hand som är viktig, utan möjligheten för den lärande att utvecklas i samspelet med andra människor. Människors meningsskapande består av begrepp i vilken flera olika föreställningar finns mellan människorna, exempelvis inom en gemenskap. Att lära sig de kommunikativa reglerna och dess betydelse i en typ av OLC, innebär inte att så är genomförbart i en annan gemenskap. Hur människor ger och tar mening i OLC är intressant för att förstå kommunikationen mellan medlemmarna. De tre fundamenten bildas en enhet i vilken jag väljer att angripa forskningsfrågan om hur kunskap skapas i OLC.

1.2.3 Computer-Supported-Collaborative-Learning (CSCL)

Koschmann (1996) har beskrivit hur lärande sker med datorer i instruerande och i utbildningssyfte, utifrån fyra paradigm³. Ett av dessa är *Computer-Supported-Collaborative-Learning* (CSCL), vilken kan uttryckas utgå från ett lärande som sker i grupp med stöd av olika former av designade artefakter. Online Learning Communities är ett sätt att lära tillsammans med andra människor med stöd av IKT. Det är möjligt att uttrycka att OLC tillhör kategorin CSCL, beroende av de sociala strukturerna som paradigmet utgår från. Intensionen i föreliggande avsnitt är att förtydliga det samband som finns mellan OLC och aspekten CSCL, eftersom de förväxlas och missförstås.

CSCL har, enligt Koschmann (1996) vuxit fram beroende på det sätt datorn används som ett multimedialt verktyg för lärande i grupp. CSCL har utvecklats från forskningen kring antropologi, sociologi, lingvistik, kommunikationsteori och tankarna kring språk, kultur och andra sociala discipliner. Koschmann beskriver tre sociala vetenskapsgrenar vilka har betydelse för utvecklingen av paradigmet CSCL; social konstruktivism, situerad kognition och teorierna inom det sociokulturella synsättet. Samtliga ovanstående teorier belyser olika infallsvinklar för hur lärande sker, där sociala och kulturella kontexter är avgörande för lärandet. Dock kan en skillnad avslöjas mellan de tre vetenskapliga förhållningssätten,

³ Enbart CSCL kommer att presenteras i avhandlingsplanen. De övriga är Computer-Assisted Instruction (CAI), Intelligent Tutoring System (ITS) och Logo-as Latin. Övriga paradigm kan sägas vara mer intriktade till de individuella lärande med datorer, och att detta i sin tur sker på olika sätt, beroende av människans valmöjligheter.

beroende på hur lärandet sker som en individuell eller mer social verksamhet. Det finns ytterligare teorier som kan förenas med CSCL, men att forskningen inriktas mot det sociokulturella perspektivet. Enligt Koschmann (1996) fokuserar CSCL på det sociala lärandet och på lärprocessen, istället på resultatet, vilken utgår från den enskilde individens interaktion med datorn som verktyg för sitt eget lärande, tillsammans med andra människor. Det bör tydliggöras att förhållandet mellan de olika fenomenen; sociokulturella perspektivet, CSCL och OLC, är sammanbundna med varandra. Vad som är väsentligt att påpeka är att det sociokulturella perspektivet är ett teoretiskt vetenskapligt perspektiv, vilket inte de andra fenomenen är. Perspektivet möjliggör ett vetenskapligt synsätt i vilken människor kan förstå sin omvärld. OLC kan beskrivas som ett av flertalet olika empiriska fenomen som ingår i paradigmet CSCL. Slutligen bör förtydligas, att artefakter som människor använder i sitt gemensamma lärande inom fenomenet för OLC, inte nödvändigtvis sker med datorer. Det förekommer även andra artefakter som exempelvis utgörs av mobiltelefonin.

1.2.4 Beskrivning av OLC

Nedanstående beskrivning är ett försök att förklara forskningsområdet och påbörja arbetet med att tydliggöra vad som avses med OLC. Den är på inga sätt slutgiltig, utan bör ses som en början av en definition. Med teknikutvecklingen inom mobila artefakter och forskning kring sambandet människa och teknik kommer beskrivningen av OLC att preciseras ytterligare under den period som forskningen bedrivs.

Online Learning Communities handlar om människors sätt att skapa kunskap, med stöd av informations- och kommunikationsteknik (IKT) inom en gemenskap, där interaktionen är betydande både för individen och för kollektivet. Kommunikationen kan ske oavsett det geografiska avståndet. Inom OLC består språket av kulturella tecken och symboler i gemenskapen och överförs mellan människor i en för gemenskapen specifik begrepps värld. (Urban Carlén, 2002-03-28).

Sammanfattning av bakgrund

I kapitlet har en övergripande beskrivning av forskningsområdet Online Learning Communities presenterats. För att sammanfatta vad som nämnts i kapitlet kan nämnas att det förekommer begrepp inom problemområdet som måste utredas vidare. Begrepp såsom *communities*, *IKT*, *artefakter* och betydelsen av att vara *online* är enbart ett fåtal av de termer

som florerar inom det beskrivna forskningsområdet. Det är väsentligt att särskilja OLC från det allmänna området av gemenskaper. De typer av OLC som är aktuella forskningsobjekt har en uttalad intension med sina aktiviteter och är explicit lärande till sin natur. Online Learning Communities är svårt att definiera beroende av att det är ett nytt forskningsområde, samtidigt som det innehåller delar och företeelser som är väl kända inom tidigare forskning för lärande och kompetensutveckling. Det har i föregående avsnitt gjorts ett försök att beskriva begreppet, vilket kommer att preciseras ytterligare. Intensionen är dock att starta arbetet med en beskrivning, vilken kan vägleda arbetet i sin början, genom att med ord och termer inom området för OLC öka förståelsen hos mig som forskare. Med informations- och kommunikationsteknik (IKT) betonas människans sätt att använda språket genom användandet av olika artefakter. Med IKT har nya former av kommunikation uppstått, antingen om den sker muntligen eller skriftligen i text, eller om den sker i realtid eller obundet i tiden. Själva mötesplatsen för gemenskapens aktiviteter innebär inte alltid en fysisk plats. OLC är heller inte enbart placerad i en virtuell miljö, då kommunikationen lika väl ske genom mobila artefakter. Betydelsen av tillgänglighet medför att begreppet *online* används som term i "Online Learning Communities", och åsyftar på så sätt inte till den virtuella miljön. Det är tydligt att OLC bör ses som ett komplement till det fysiska mötet, där andra kriterier än i den fysiska miljön blir avgörande. Huruvida gemenskaper, där individerna inte nödvändigtvis möts i en fysisk miljö, kan definieras som gemenskap kan diskuteras.

Forskningen kommer att ske ur ett sociokulturellt perspektiv på lärande. *Språk, mediering och meningsskap* är centrala fundament i det sociokulturella perspektivet och kommer att ha betydelse i analysarbetet. Hur analysarbetet kommer att ske beskrivs mer utförligt i delstudiens forskningsdesign. Lärande ur ett sociokulturellt perspektiv är en mänsklig verksamhet som ständigt sker, och där kommunikation och interaktionen mellan människor bär på kulturella och sociala inslag. Vårt tänkande präglas av vår egen kultur och de intellektuella och fysiska redskap som omger oss och som vi använder. Med OLC blir gemenskapens användande av artefakter central för att lärande och relationer mellan människor skall skapas, utvecklas och bestå. Säljö (2000) poängterar att teknik inte löser lärandets problematik, utan den ändrar dess villkor. Med utgångspunkt i bakgrundens forskningsområde är avsikten att undersöka OLC i en för avhandlingen övergripande problemfråga om hur människor skapar kunskap inom OLC.

2 Syfte

Syftet med forskningen är att beskriva hur kunskap skapas inom Online Learning Communities utifrån ett sociokulturellt perspektiv, och förklara hur människor tillägnar sig och använder språkliga och intellektuella resurser.

3 Diskussion kring forskning på Internet

Människors interaktioner på Internet kan vara svåra att förstå och beskriva, när mänskliga aspekter överhuvudtaget är komplicerade att skildra i en fysisk kontext (Jones, 1998, s.12). Med en övergripande introduktion kring den problematik som forskning på Internet kan innebära, vill jag belysa några aspekter som bör tas i beaktande.

Att söka efter typer av Online Learning Communities är problematiskt av flera orsaker. Det kan vara svårt att få tillträde till den specifika gemenskapen av medlemmarna. Lösenord och formellt medlemskap gör att det kan uppstå en distans mellan mig som forskare och medlemmarna i gemenskapen. Deras verksamhet och information kan vara sekretessbelagd, och medför att de inte är välvilligt inställda till att låta en forskare studera deras aktiviteter. Detta kan innebära svårigheter att motivera gemenskapens existens, t.ex. i arbetet med typologin. Kommunikationsproblem mellan mig och medlemmarna kan uppkomma när jag inte delar deras kultur, begreppsvärld och vanor. Medlemskap och acceptans från gemenskapen kan därmed ta tid.

Sökandet efter Online Learning Communities och information på Internet, sker inte linjärt, likt bokstavsordningen vid bibliotekets hyllor. Sökningen baseras istället på de flexibla hyperlänkar som för fram sökandet i en vanligen slumpmässig ordning. Likaså kan gemenskapens adress på Internet ändras alternativt försvinna i brist på intresse från medlemmarna, och innebära problem i arbetet. Hanteringen av hyperlänkar kommer att innebära att material som redovisas kommer att dateras med hämtningsdatum Betydelsen av att redogöra för de olika förfarandesätten samt den problematik som Internet medför inom forskningen bör belysas ytterligare. Genom att föra dagbok kan både mina tankar kring min forskning och strategier kring exempelvis metodval dokumenteras för diskussion.

Vidare bör medvetenheten kring teknikutvecklingen belysas i min forskning. Mobila artefakter medför att människor finns tillgängliga vid den plats som den enskilde medlemmen befinner sig. Den teknik som används inom OLC kommer att utvecklas och förändra villkoren för gemenskapens lärande.

Strukturer för hur forskning på Internet bör ske, är än så länge otillfredsställd. Dock bör det poängteras att en internationell organisation⁴ har tillsatts för att skapa riktlinjer för hur forskning på Internet bör bedrivas.

4 Arbetsbeskrivning - Avhandlingsarbete

En övergripande struktur för min forskning kommer att presenteras i föreliggande kapitel. Forskningen kommer att ske i två etapper, där den första etappen består av en generell studie på cirka 1 år, och den andra delen består av 3 år, i vilken de fördjupade studierna är tänkt att bedrivas. För varje delstudie redovisas en kort bakgrund, likaså syftet med studien, samt vilka tänkbara metoder som kan tänkas vara användbara. Ett antal preliminära frågeställningar presenteras, som stöd för arbetet under den specifika perioden med forskningen.

I kapitlets sista avsnitt beskrivs arbetet med den seminarieriserie som ingår i forskningsprogrammets verksamhet. Det bör tilläggas att avhandlingsplanen består även av ett flertal kompletterande forskningsdesigner, i vilka den specifika delstudien ingående presenteras. De olika arbetsdokumenten kommer att bifogas avhandlingsplanen som bilagor i eventuella utskick. Arbetet beräknas fortlöpa under en period av fyra år. Ambitionen är att avhandlingen skall vara klar inom denna period. Avhandlingen är tänkt att sammanfattas i en sammanläggningsavhandling, bestående av publicerade artiklar.

4.1 Arbetet sker i två etapper

Arbetet med avhandlingen genomförs i två etapper, där etapp 1 huvudsakligen syftar till att skapa en överblick över studieområdets omfattning samt en terminologi och begreppsapparat inför fördjupade fallstudier. Denna period består av cirka ett år och beräknas fram till våren 2003. Perioden är indelad i tre perioder:

⁴ Association of Internet Researchers, <http://www.aoir.org>

1. Typologi, påbörja forskningen med att sammanställa olika typer av OLC i en typologi.
2. Konstitution, forskning med att undersöka hur OLC konstitueras.
3. Lärande, att definiera begreppet lärande och forskning kring vilka former lärandet kan ta inom området för OLC. Följande sammanställs i en delrapport inför den fördjupning som etapp 2 innebär.

Under året kommer artiklar, s.k. *paper*, att författas kring varje del, för att därefter sammanställas i en delrapport.

Etapp 2 påbörjas under våren 2003 och innebär 3 års fördjupande studier kring lärprocesser och varaktighet i olika typer av OLC. Under denna period kommer ett flertal artiklar att författas, vilka senare kommer att sammanställas i en sammanläggningsavhandling.

4.1.1 Etapp 1

Generella studier; typologi, konstitution och lärande.

Den första etappen med avhandlingsarbetet består av att skapa en plattform och ett utgångsläge för den fördjupande delen av forskningen. De tre delarna typologi, konstitution och lärande utgör en tänkt arbetsgång.

Bakgrund - typer

För att studera företeelsen OLC bör utgångspunkten i arbetet starta med studier kring vilka typer av OLC som förekommer. Med typologi avses en översiktsbild över ett specifikt område, i detta fall Online Learning Communities. Beskrivningen kan gestaltas på många sätt. Typologin bör beskriva de karaktäristiska dragen hos objektet, alltså den specifika gemenskapen, och samtidigt vara möjlig att placera i en kontext. Tänkbara utgångspunkter med typologin kan vara människornas verksamhetsområde, intresseområde eller deras aktiviteter. De kriterier, som jag tänkt skapa typologin efter, är i skrivande stund oklart. Genom att studera andra vetenskaper, kan förslag och tankar om hur typologin bör realiseras, bli ett utgångsläge i arbetet. Vad som är intressant för forskningen är att undersöka vad som skiljer de olika typerna åt, och hur de förhåller sig till varandra, samt vad som gör dem unika.

Typologin är tänkt att utvecklas allt eftersom forskningen fortskrider, förslagsvis med andra forskare inom området. Vidare kan mitt arbete struktureras utifrån de OLC som framkommer med typologin.

Följande är några exempel för att illustrera mångfalden av OLC (Jobring, 2001). *Educational OLC* är avsedda för undervisningssituationer och är vanligen initierade av utbildningsinstitutioner såsom grund- och gymnasieskolan samt på universitet och högskolor. OLC används som ett komplement till klassens fysiska träffar. Antalet fysiska träffar respektive träffar över Internet är olika, beroende på gemenskapens behov och möjlighet att mötas samt i vilken form lärandet sker.

En annan typ är *Professional Communities* som vänder sig till specifika yrkeskategorier och grupper, exempelvis programmerare, sjuksköterskor, läkare, advokater och fackliga ombud. Inom det medicinska området uppskattas att det förekommer ca 9000 olika maillistor varav åtskilliga sannolikt skulle kunna betecknas som OLC. En tredje typ kan betecknas som *Corporate Communities* och avser då företag som exempelvis har verksamheter på olika platser. I en sådan OLC möts människor som arbetar inom samma område för att lära eller byta erfarenheter. Det förekommer att det skapas OLC för olika processer inom företaget, för ”Säljprocessen” vilken då huvudsakligen avser personal inom verksamhetens försäljningsorganisation. Inom sfären för *Corporate Communities* kan man urskilja flera andra typer som *E2E - Employees to Employees*, som avser, vilket torde framgå av namnet, en gemenskap för personer inom ett och samma verksamhetsområde. Det förekommer även *B2B - Business to Business* vilket avser samverkan mellan personer inom olika verksamheter men samma affärsområden, exempelvis mellan inköpare och leverantörer. Slutligen förekommer även *B2C - Business to Consumer*, som vänder sig till konsumenter av specifika produkter, ett speciellt bilmärke.

En typ av OLC, i vilken lärandet sker i en informell kontext, och inte inom den traditionella formen av lärande, är de flertalet olika intressegrupper som finns på Internet. I gemenskaperna träffas människor för att diskutera och utbyta kunskaper kring ett specifikt ämnesområde, exempelvis sport, politik och natur etc. Jag söker ett namn för denna typ av OLC.

Avslutningsvis kan även nämnas *Public Service Communities* där vi idag har få exempel, men har anledning att förmoda framväxande former av OLC. Personal inom grund och

gymnasieskolan kan använda sig av OLC för att öka föräldrars medverkan att delta i skolarbetet. Om eleverna arbetar med ett tema skulle föräldrar och elever på andra skolor både i Sverige och utomlands kunna ta del i lärandet.

Syfte - Typologi

Studien syftar till att genomföra en övergripande kartläggning över studieområdet och beskriva förekomsten, utbredningen, omfattning av OLC, samt utveckla ett antal begreppsmässiga kategorier för olika former av OLC.

Frågor – Typologi

Vad är en typologi? Vilka typer av OLC förekommer? Utifrån vilka kriterier skapas en typologi? Hur kan typerna struktureras i förhållande till varandra? Vilka människor ingår medlemskap inom en OLC? Hur kan de olika målgrupperna beskrivas? Vilka verksamhetsområden förekommer?

Metod - typologi

Delstudien är avsedd att genomföras med översiktstudier huvudsakligen genom undersökning på Internet, men även genom litteratursökningar, intervjuer med företrädare för OLC och för andra former av Communities. Seminarier och diskussioner mellan forskare och andra engagerade blir även ett väsentligt arbetsinslag i delstudien. Sökningarna på Internet kommer således kompletteras med andra former av data.

Sökningar på Internet kommer att utföras. Genom att använda specifika sökmotorer såsom exempelvis *Google*, *Altavista*, *Coperincus* i kombination med sökningar i flertalet artikeldatabaser, är tanken att kategorisera olika typer av OLC. Några av de databaser som är lämpliga att använda kan nämnas; *ERIC*, *EBSCO*, *Elsevier*, *Akademic search elite*, *PsycInfo*, *Social sciences citation index*. Samtliga databaser som används i studien kommer att redovisas och sökord samt kriterierna för de genomförda sökningarna kommer att beskrivas.

Resultat: Delrapport - typologi

Delrapport kommer att vara klar under hösten-2002. Arbetet kommer därefter att fortgå och utveckla typologin genom att placera ytterligare typer till typologin. Delrapporten kommer att

ge en första redogörelse för OLC och dess utbredning och karaktär. Därefter kan arbetet påbörjas med att undersöka hur olika typer av OLC konstitueras.

Bakgrund - konstitution

Med utgångspunkt i arbetsmaterialet med typologin kommer ytterligare studier att undersöka vad som konstituerar en specifik typ i den framtagna typologin. Med konstitution avses i detta sammanhang de faktorer som gör att de olika OLC skiljer sig åt från varandra. Resultatet i undersökningen kommer att bestå av de konstitutionella faktorer som gör en specifik OLC unik. Att redogöra för vad som är karaktäristiskt för typerna kan ett eventuellt dualistiskt förhållande skapas. Vetskapen om att en OLC kan vara antingen öppen eller stängd för icke-medlemmar, att OLC kan vara handledd av en moderator alternativt inte, att en OLC stöder sig på pedagogiska metoder, medför att en struktur för att beskriva detta är möjligt. Varje form eller typ av OLC har sin specifika konstitution vad avser aspekter som beskaffenhet, uppbyggnad, struktur (Jobring, 2001). Sannolikt förekommer en uppsättning kollektivt införstådda *gemensamma mål eller syften*. I en formaliserad gemenskap som en klubb eller förening är målen och syftena vanligen formulerade i dokument. I mer informella gemenskaper är målen mer underförstådda.

OLC kan omfatta en *specialterminologi* eller jargong och en gemensam begreppsvärld. Specialterminologi och yrkesjargong innebär en precision i betydelser och språkbruk som är nödvändig för yrkesutövandet. Gemenskaper inom IT-området och i ännu högre grad inom det medicinska området är beroende av sin tekniska terminologi för att experter effektivt skall kunna kommunicera. En egen flora av förkortningar och akronymer kan utvecklas i gemenskapen (både IT-världen och den militära världen är exempel på detta). Jargongen får också effekten att den skapar en gräns mellan de som är med och de som inte är med i en gemenskap.

Inom OLC kan en *repertoar av kommunikationsformer* utvecklas för att medlemmarna skall kunna interagera, som exempelvis nyhetsbrev och diskussionsgrupper. I varje kommunikationsform kan regleras såväl innehåll som val av medium, struktur och användning, online möten kan struktureras genom dagordning och speciella turtagningsregler (Jobring, 2001). Nyhetsbrev kan distribueras för att skapa kultur och normer för att hålla ihop

en gemenskap. Liksom jargongen växer kommunikationsformerna fram gemensamt ur gemenskapens praktik och mål. Det sätt på vilket OLC konstitueras kan även bero på områden som *träning* - att deltagarna lär sig de regler som omfattas av gemenskapen (ibid.). För att en community skall fungera krävs sannolikt inte bara ett fungerande IT-stöd utan också en utprovad metod för arbetet med gemenskaper på nätet. Gemenskapen har, informellt eller formellt, en organisation i form av handledare/moderatorer som leder och inspirerar medlemmarna i gemenskapen. Konstitutionen berör även *Community Management* som kan omfatta en rad områden som bevakning av aktiviteten i gemenskapen, liksom upplägg och genomförande av aktiviteter som presentationer och gästföreläsare (ibid.). Avslutningsvis kan även nämnas vad vi skulle kunna kalla *Community Measurement* som avser ett ofta återkommande tema i form av kunskapsvalidering, mätning och/eller examination i olika former, av deltagarnas kunskaper och kompetensutveckling (ibid.).

Frågor - konstitution

Vad innebär en konstitution? Vilka faktorer präglar hur en OLC konstitueras? Vilka skillnader och likheter finns mellan de olika typerna av OLC?

Syfte - konstitution

Studiens syfte är att utifrån fastställda typer av OLC, närmare undersöka och utreda en rad konstitutionella aspekter eller karakteristika som kan säga känneteckna olika former av OLC såsom: kultur, organisation, ledarskap, former för utbyte, medlemskap, tekniska redskap etc.

Metod - konstitution

Fallstudier av ett antal utvalda OLC, Litteraturstudier och intervjuer blir tillämpade metoder under denna period. Arbetet med fallstudier av ett antal utvalda OLC kommer att påbörjas under hösten-2002. Kriterierna för vilka gemenskaper som skall ingå i undersökningen om hur OLC konstitueras kommer att bero på de resultat som framkommer i studien kring typologin. Med utgångspunkt i den modellen, är intensionen att välja fallstudier som representerar de olika typerna. Det är tydligt att typologin kan komma att bli omfattande. Vetskapen om att det förekommer svårigheter med att få tillstånd att utföra studier inom vissa gemenskaper medför att forskningen kan komma att påtvingas någon form av begränsningar. Dessutom kan vissa gemenskaper ha vissa sekretessbelagda aspekter på att ge tillträde för att

undersöka deras aktiviteter. Avsikten är att få tillträde till forskningsobjekt och tillgång till informanter samt starta insamling av datamaterial för att besvara forskningsfrågan om hur kunskap skapas i den aktuella gemenskapen. Litteraturstudier kommer att bistå undersökningens utgångspunkt.

För att välja forskningsobjekt kommer valet bero på hur typisk den specifika OLC är i förhållande till de andra typerna i typologin. Med den aktuella typen av OLC uttrycka generaliserade resultat för hela gemenskapen blir svårt. För att uttrycka vad som medför att en OLC placeras i förhållande till de övriga blir att studera lärandet som motiv till dess förhållande, vilket sker med fallstudierna i nästkommande steg. Då är det möjligt att med de faktorer som präglar den aktuella typen av OLC, skapa förutsättningar att studera de olika fallstudierna mot varandra. Faktorer såsom storlek, intresse, mål, medlemmar kan komma att utgöra några av dessa faktorer.

Resultat: Delrapport - konstitution

Delrapporten beräknas vara klar under 2002/2003. Arbetet kommer att överlappa arbetet med konstitutionen kring OLC.

Bakgrund – lärande ur ett sociokulturellt perspektiv

Perspektiv på vad lärande varierar sannolikt mellan olika typer för OLC, beroende på hur tekniken utformas och beroende på hur olika OLC konstitueras (Jobring, 2001). Att beskriva lärandet i de olika typerna av OLC blir en för avhandlingen betydelsefull uppgift. Eftersom lärandet kan ta många olika former, blir en problemställning att utreda vad lärandet innebär i de olika typerna, för att studera hur de skiljer sig från varandra. Förändringen av OLC och formerna för kommunikation förändras även över tiden - vi vet att ju högre kompetens en gemenskap har, exempelvis för Unixprogrammerare desto mer stängda tenderar gemenskaperna att bli, sålunda kan konstitutionen förändras med en ökad kompetensutveckling (Jobring, 2001). Det ligger i sakens natur, och som utvecklats ovan, att OLC har en lateral, men även kollaborativ karaktär. Studiet av lärandet må då utgå från ett sådant perspektiv, men med hänsyn tagen till de olikheter som presenterats ovan och framkommit i tidigare studier: att OLC skapade explicit för lärande och utbildning, i sig kan inrymma vad vi här kan beteckna som traditionella, icke kollaborativa inriktningar.

Syfte - lärande

Det är delstudiens avsikt att utgå från att studera lärandet som en social och kollektiv företeelse, genom ett sociokulturellt perspektiv. Syftet för arbetet med att definiera lärande, är att i görligaste mån, utifrån olika aspekter och konstitutioner skapa en teoretisk referensram för delstudierna i etapp 2.

Frågor - lärande

Studien bör behandla frågeställningar som: Hur är det möjligt att skapa kunskap inom OLC? Hur lärande sker inom fenomenet OLC? När sker lärandet? Förekommer explicita eller implicita examinationsformer? Sker någon form av kompetensmätning i gemenskapen? Vad är lärande ur ett sociokulturellt perspektiv? Hur omvandlar gemenskapen information till kunskap i OLC med stöd från IKT? Hur skapas sammanhang mellan de olika informationsdelarna så att resultatet blir användbart i en social praktik?

Metod - lärande

Frågan kan besvaras med ett flertal fallstudier. Intervjuer med informanter för flertalet OLC, kommer att bli början på hur lärandet kan ske. Gemenskapernas kommunikation och interaktion blir central för studien.

Resultat: Delrapport - lärande

Rapporten kommer att bli klar efter årsskiftet 2002/2003.

Resultat Etapp 1

Slutrapport översiktstudien kring typologi, konstitution och lärande.

4.1.2 Etapp 2

Etapp 2 påbörjas 2003 och fördjupar arbetet utifrån slutrapporten från etapp 1.

Lärprocesser och varaktighet

Communities skapas bl.a. genom att ett visst arbetssätt i form av rutiner och strukturer, tränas, upprätthålls, och kontrolleras. Att skapa en OLC är inget anmärkningsvärt, att tex göra en maillista är en tämligen rudimentär åtgärd (Jobring, 2001). Svårigheten är snarare att tillse att det lärande som implicit eller explicit är syftet för OLC:n kommer till stånd. Hur skapas lärprocesser, sker det tex genom formella och väl strukturerade metoder, som problembaserat lärandet (PBL), eller sker det informellt, såsom tex idag genom en rad maillistor? Handledare och moderatörer har, sägs det stor betydelse för utvecklingen av OLC:n - hur agerar moderatörer?

Ytterligare en aspekt är hur man bibehåller och kontinuerligt skapar ett varaktigt, i meningen bestående över tid, lärande i en community, och är det alls möjligt? Jones (1998) kallar gemenskaper över Internet för *electronic communities*, vilka är och kommer att förbli elitiska, oavsett om där existerar en öppenhet eller en känsla av tillhörighet. Eliten består av dem som bemästrar datorer och Internet som medium, och att eliten finner på egen hand sin egen gemenskap som passar dem. Detta medför att några förblir utanför. "Community is as exclusive as it is inclusive, as bad in some ways as it is good in others" (s.15).

Frågor

Hur skapas lärprocesser? Vilka former av lärande existerar? Är det formella och strukturerade metoder som exempelvis PBL och projektbaserat lärande, vilka medför att en lärprocess inom OLC skapas? Hur skapas lärande inom en informell gemenskap i förhållande till det institutionella lärandet, i vilken lärare och moderatörer medverkar? Förändras lärarrollen vid användning av IKT och på vilket sätt i sådant fall?

Vad menas med varaktigt? Vad gör en OLC varaktigt?

Hur upplever de lärande formen att lära i en virtuell diskurs?

Hur upplever de lärande sin roll i gruppen när de lär i en virtuell miljö? Vilken arbetsfördelning finns inom gruppen? Påverkas den av storleken på gemenskapen?

Syfte

Studiens syfte är att i detalj undersöka hur lärandet sker i befintliga communities samt bl.a. utröna om, och i så fall, hur den kunskap som framkommit är normativt överförbar till skapandet av nya communities.

Metod

På grundval av de typer som fastställts i etapp 1, ska ett antal fallstudier genomföras där varje kategori penetreras utifrån ett antal aspekter likaså framtagna i etapp 1.

Urvalet av fallstudier ska baseras på en stor bredd av olika kategorier av communities, som i sin tur kan representera vitt skilda former, så kan t.ex. olika målgrupper (lärare, skolledare, programmerare etc.) utgöra en kategoriindelning. Kategorier kan även vara hur communities initierats, t.ex. ”underifrån” ”uppifrån” och det kan vara indelningar som manligt, kvinnligt samt kanske syftet med skapandet av communities.

Möjliga fallstudier är:

- Program vid KK, ”IT-baserade kunskapsnät”, ”Expertkompetens”, ”Företagsforskarskolor”
- Talking heads
- Specifika miljöer och yrkeskategorier, tex skola, näringsliv, förvaltning, i samverkan med skolverket.
- samt ett stort antal andra studier.

Resultat etapp 2

Resultatet av etapp 2 är färdigställandet av en sammanläggningsavhandling.

4.2 Seminarieaktiviteter

I anslutning till projektet kommer kontinuerliga seminarier att hållas. Det är mitt ansvar att planera, genomföra och utvärdera dessa kontinuerligt. Vid träffarna kommer forskningsområdet OLC att diskuteras genom ett flertal olika vetenskapliga aspekter.

Utgångspunkten för diskussionerna kommer att bestå av vetenskapliga artiklar och lämplig

litteratur vilket seminariegruppen läser tillsammans. Seminariegruppen kommer inte enbart att bestå av OLC-projektets medlemmar, utan även av inbjudna doktorander, forskare och personer från näringslivet. Sammanfattningsvis kan syftet med seminarierna uttryckas i fyra punkter:

- få tillfällen att utbyta kunskap mellan gruppens medlemmar och att skapa en forskargrupp.
- kontinuerligt träffas och diskutera gruppens egen, men även andra forskares verksamhet kring området för OLC.
- bedriva verksamhet som är forskningsinriktad, utifrån vad gruppen planerar, genomför och utvärderar såväl individuellt som gemensamt.
- ge möjlighet för andra personer att medverka och diskutera sin verksamhet i relation till den som forskargruppen OLC bedriver.

5 Tidsplan för avhandlingsarbetet - OLC

Avhandlingsplan	Ettapp 1		Ettapp 2					
	vt 2002	ht 2002	vt 2003	ht 2003	vt 2004	ht 2004	vt 2005	ht 2005
Typologi - OLC	Start	Avslut-del	Fortsättn.	-----	-----	-----	Avslut	
Konstitution		Start	Avslut					
Lärande		Start	Avslut					
Fördjupade studier			Start	-----	-----	-----	Avslut	Avhandl.

Referenslitteratur

- Bråten, I (Red.). (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlén, U. (2001). *Online Learning Communities*, C-uppsats. Skövde Högskola
- Castells, M. (1998). *Nätverkssamhällets framväxt* (band 1). Uddevalla: Daidalos.
- Dewey, J. (1997). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Gibson, W. (1995). *Neuromancer*. Glasgow, Gr.Britain: Caledonian.
- Jobring, O. (1999). The Computer Supported Sustainable Learning Processes
CSSLP. I Nuldén, U., & Hardless, C. (Red.). *CSCL: a Nordic Perspective*. Göteborg.
- Jobring, O. (2001). *Forskningsprogram om Online Learning Communities, OLC – uppkomst, utveckling och varaktighet*. Göteborg: LearnIT.
- Jones, S. (1999). Studying the Net – Intricacies and Issues. In Jones, S (Ed.). *Doing Internet Research – Critical Issues and Methods for Examining the Net* (pp.1- 27). London: Sage.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Lenning, O, T., & Ebbers, L, H, (1999). *The Powerful Potential of Learning Communities: Improving Education for the Future*. ASHE-ERIC Higher Education Report Volume 26, No. 6. Washington, D. C.: The George Washington University, Graduate School of Education and Human Development.
- Liedman, S-E. (2001). *Ett oändligt äventyr – om människans kunskaper*. Stockholm: Albert Bonnier.
- Love, A, G., & Tokuno, K, A. (1999). Learning Community Models. In J. H. Levine (Ed.), *Learning Communities: New structures, new partnership for learning* (Monograph No 26) (pp 9-17). Colombia, SC: University of South Carolina, national Resource Center for The First-Year Experience and students in Transition.
- Nörretranders, T. (1998). *Platsen som inte finns: en bok om Internet*. Stockholm: DN.
- Rheingold, H. (1993). *Virtual Community – Homesteading on the Electronic Frontier*. US: Addison –Wesley.
- Robins, K. (1998). Cyberrummet och världen vi lever i. I Hemer, O., & Nilsson, J, O. (Red.). *iTransformation: kulturen i den virtuella staden* (pp. 34-56). Lund: Rahms.
- Shapiro, N, S., & Levine, J, H. (1999). *Creating Learning Communities: a Practical Guide to Winning Support, Organizing for Change, and Implementing Programs*. San Francisco, US: Jossey-Bass.
- Sudweeks, F., & Simoff, J. S. (1999). Complementary Explorative Data Analysis – the Reconciliation of Quantitative and Qualitative Principles. In Jones, S (Ed.). *Doing Internet Research – Critical Issues and Methods for Examining the Net* (pp.29-55). London: Sage.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.
- Turkle, S (1995). *Life on the screen: Identity in the Age of the Internet*. New York, US: Simon & Schuster.
- Turkle, S (1998). Mångfald subjektivitet och virtuell gemenskap i slutet av Freuds århundrade. I Hemer, O., & Nilsson, J, O. (Red.). *iTransformation: kulturen i den virtuella staden* (pp. 152-166). Lund: Rahms.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice - learning, meaning, and identity*. Cambridge, UK: Cambridge university.
- Vygotsky, L, S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, Ma: Harvard University press.
- Ågren, P-O. (1998). Om kritiken mot virtualisering. *Human IT* (Tidskrift för studier av IT ur ett humanvetenskapligt perspektiv). [Online]: <http://hb.se/bhs/ith/4-98/p-0aa.htm>. Hämtningsdatum: 2000-12-19.